

90. Sigdes, Burs sn.

Pl. 37.

Litteratur: Rannsakningar om antikviteter (F l 9: 3 i Kungl. Biblioteket); G. Wallin, *Analecta Gothlandica* 1, s. 683 748 (avskrift av s. 683); Langebekiana, udg. ved R. Nyerup (1794), s. 147 f.; C. G. Hilfelting, *Resejournal* 1799 (F m 57: 6) s. 29; J. H. Schröder och C. J. O. Laurin, *De parocciis Gothlandiæ Burgs et Stånga* (Diss. Ups. 1842), s. 12 f.; P. A. Sæve *Gotländska fornlemningar*, 1850 (ATA), s. 2, Gutaord (hs R 625: 10 i UUB), s. 128; G. Lindström, *Anteckningar om Gotlands medeltid* 2 (1895), s. 63 (nr 37).

Äldre avbildning: P. A. Sæve, teckning 1850 (i *Planscher till Gotländska fornlemningar* 1850, nr 3, ATA; och i S 170 II, UUB).

Vid vägskelet $\frac{1}{2}$ km SÖ om Burs kyrka, strax N om vägen till Nårs hamn står ett medeltida minneskors av kalksten, av i huvudsak samma form som Valdemarskorset vid Visby och runkorset vid Bondarve i Guldrupe sn (G 132).¹ På de horisontella korsarmarna finns en inskrift i minuskler, som meddelar, att en kyrkoherde Ragnvald här har omkommit år 1448. Ringen, som förenar de fyra korsarmarna, är alldeles cirkelrund; den saknar inskrift. Någon sådan finns icke heller på den breda korsfoten. På stammens övre del, ovanför korsarmarna, finns en nattvardskalk ristad.

På baksidan finns t. v. i korsringen 3 runor, tydligen början till en runinskrift, som av någon anledning har blivit avbruten och icke fullföljd.

Inskrift:

✠ bil

Runan 1 **b** är 6 cm hög.

De tre runorna utgöra sannolikt början till en uppmaning att bedja för den döde. Jfr G 132. Runan 3 **l** är därför sannolikt början till ett **p** (**ð**), eller möjligen en felristning för **t**.

Stenkorset vid Sigdes är omtalat redan i en berättelse som ingår i *Rannsakningar* om antikviteter år 1667: »Anno 1667 den 25 Augusti ehre effterskreffne monumenter och Antiqviteter effter voris allernaadigste Herris och Kongiss alvorlige befallning och paabud inquirerede i Burs och Stange forsamblinger och saavijd mueligt vaer annoterede, som effterfølger ... 2) Wed en gaard kaldis Sigderss, staaer et stort Steenkaarss opreist och er 3 Allen offuer Jorden, er dog thilforn tuende gange affbrødt, som end nu kand sees aff Styckenne som staae der hoss i Jorden, och paa samme Kaarss staaer udhuggen En Kalek och disk och Runebogstaffuer der hoss, och sigis der att samme Kaarss skall være flydt fra Nähr Sochn hvor deth først haffuer været opreist ved en gaard kaldiss Leickere, huor en Prest j Nähr Sochn der hand haffde været i Sogneth och ville rijde hiem, med Hesten er falden och død bleffuen.» Med »runbokstäverna» avses säkerligen icke den obetydliga runinskriften, utan den långa minuskelinskriften, som meddelaren, sockenprästen i Burs och Stånga, felaktigt har uppfattat som runor.

Den latinska inskriften finns första gången läst i biskop Göran Wallins samlingar (*Analecta Gothlandica* 1, s. 683, med en avskrift s. 748), troligen av biskopen själv:

»På Landswägen

litet stycke från Prästgården wid Sigdes stod et Kors
ena sidan

Mcd : quatuor : x : ac : octo : die : michael'

omnipotens : o : rex : cui : [?] : pi' : ecce : (venit) : vel'

står så

¹ Om de gotländska stenkorsen se P. A. Sæve i *Svenska Fornminnesföreningens tidskrift* 2 (1875), s. 1 f., H. Hildebrand, *Sveriges medeltid* 3 (1898–1903), s. 408.

andra sidan

def. **cruce : signat' : loc' : ac : morte : gravat'**

def. **curat' : Rangwald' : lawqꝛ : locat'**»

Wallins text återger inskriftens minuskler. **cui** i andra raden är otydligt. »def.» anger en defekt, en skada i stenen, som har gjort ett stycke av inskriften oläsligt.

Stenkorset i Burs finns sedan omtalat av Jacob Langebek i hans anteckningar från resan på Gotland år 1753: »Den 15 Junii ... Burs Kirke ... Prästen i Burs, Hr. Lutteman, fortalte os, at lidet derfra hos Veien stod et Steenkors, som fordum skulde været oprettet over en Præst, hvilken der paa Stedet skulde have redet sig ihjel. Vi besaae paa Veien Korset, som omtrent havde nogen Ligning med det uden for Visby. Men fordi Inskriptionen med Munkeskrift var noget svær at komme til rette med, og det led fast ud paa Dagen, forlode vi den i det Haab, at skulle faae Inskriptionen enten hos Prästen i Østergarn eller Gothum, hvilket dog slog os feil.»

C. G. Hilfelting 1799: »Ett stycke ifrån kyrkan i Sydvest vid Landsvägen och så kallade Burs-Burgen (i.e. landshöjden här liksom Landsborgen på Öland betyder Landshöjden mot Hafsstranden) var ett gammalt Stenkorss uprest, som väl ägt någon inscription, men nu så förnött och af Stenmossa öfvervuxen at den för alltid blir oläslig.»

I sin på latin skrivna dissertation om Burs socken (1842) meddelar C. J. O. Laurin, prästson från Burs, om stenkorset följande: »exstat in jugo arenaceo (*Burgen*), non longe a templo juxta viam publicam et praedium *Sigdes, crux lapidea*, de qua, ut puer accepi, rumor popularis fert, vel acie olim hoc loco pugnatum esse, vel sponsum quendam, ex equo delapsus, hic diem obiisse supremum. Utra harum sententiarum verior sit, difficile est dijudicatu; quantum tamen non modo ex litteris, more coenobitarum (*Munkstil*) ut nobis videtur, in cruce incisis, quarum plurimae propter vetustatem sunt deletae, sed etiam ex calice, in superiore crucis parte conspicuo, liceat conjicere; virum quendam, forsitan sacerdotem, hoc loco sepultum fuisse colligere videmur.» I ett par noter på svenska kompletterar Laurin sin beskrivning: »Korset är af kalksten, dock af bästa sorten, väl hugget och med inskription på bägge sidor försedt ... På stammens begge sidor, straxt ofvanför armarne, är en Communion-kalk med Oblat ristad. — Då Prof. och Ridd. J. H. Schröder, under sin Gottlandsresa 1833, besökte Burgs, besåg han detta kors och försökte utreda den otydliga inskriptionen. Korset renskurades, men det hjälpte föga — dock tycktes orden *hic locatus* kunna urskiljas. Författaren hade nöjet att dervid vara närvarande.»

P. A. Säve 1850: »Stenkors (vid Siggdes i Burs socken, Gotland), af kalksten; stammens bredd 1 aln 2 tum, öfver tvärlarmarna 2 alnar 16½ tum, hela höjden 3 aln. 12 t., yttre ringens diam. 1 aln 18½ t., ringens egen bredd 7½ t., armarna (liksom den inre stammen) 11½ t. breda, korsets tjocklek 5 tum. — Bokstäfverna på korsets begge sidor i dubbla rader öfver tvärlarmarna äro upphöjda och ganska svårlästa; dock till det alldramästa ej omöjliga att tolka (med undantag af norra korsarmens ända, som till en del är skadad). På östra sidan står att läsa: M : ed : quatuor · x · ab · octo : die · michaelis · omnipotens : o : rex · cui · pg(?) ecce · velꝛ — På västra sidan: cruce agnatꝛ : loci(?) q : morte · gravatꝛ m(?) : curatꝛ · vangwaldꝛ · lawq · locatꝛ. På korsets begge sidor står en kalk med hostia, och å östra sidan å ringen runorna 𐀚𐀓𐀔. — Å teckningens bakgrund syns Burs kyrka, från hvilken stenkorset står ett stycke i Sydost vid Siggdes gård. — Folksäggen talar äfven här om en brud, som på sin hedersdag omkommit på landsvägen; dels om tvenne kapplöpande prester, hvilken sednare sägen så till vida är sannolik, att en prest i Lau (*curatus lawq?*) derstädes troligen dött eller fått sin hvila. — På västra sidan stå emot korsets stam höga och breda stenhällar: man säger med anledning af dessa, att korset tvenne gånger brustit af, och att, när det sker för 3de resan, så skall det bli dom.»

Carl Säve har, i sin samling av runinskrifter (i *Gutniska urkunder* 1859), icke omtalat de tre runor, som brodern Per Arvid hade iakttagit på stenkorset. Förmodligen ansåg han inskriften för obetydlig. Den latinska inskriften återger han (i *Annaler för nordisk Oldkyndighed og Historie* 1852, s. 174) i huvudsak på samma sätt

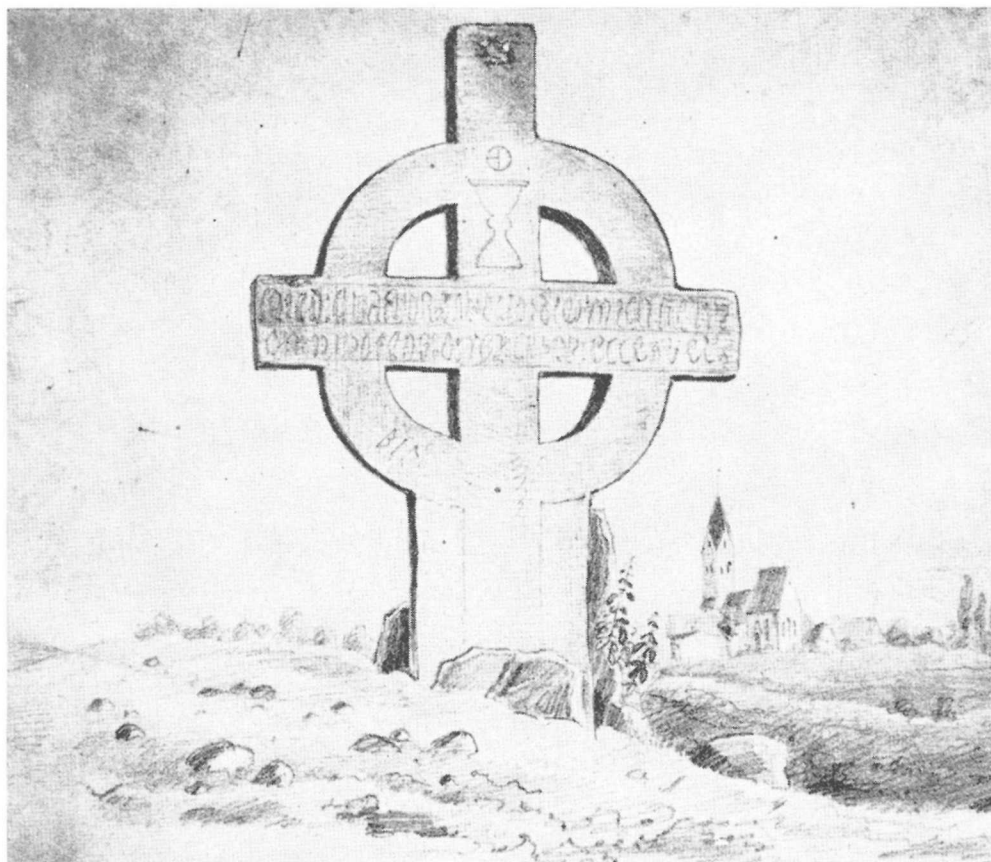

Fig. 77. G 90. Sigdes, Burs sn. Efter teckning av P. A. Säve i Planscher 1850.

som brodern: »Söckennamnet Lau finnes på ett stenkors af år 1448, stående nära Burs kyrka, hvilkets inskrift dock, ty värr, är latinsk, ehuru för öfrigt egen nog. Hon lyder:

MCD : quatuor : X : ac : octo : die : michaelis :
 Omnipotens : o : rex : cui : ps (pius?) : ecce : velis :
 ... (?e)ruce : agnatus : locus : qui : morte : grauatus :
 ... : curatus : rangualdus laugue : locatus : »
 Årtalet är 1448 : MCD = 1400 + quatuor X = 40 + octo = 8.

91. Närs kyrka.

Pl. 36.

Litteratur: P. A. Säve, Reseberättelse 1864 (ATA), s. 217, Gotland 1864 (hs S 40 n i UUB), s. 101.

Runristning på kyrkväggen. Den finns i västra ingången, i kalkmuren på södra sidan, innanför portalen; omkring 1,50 m ovanför golvet, omkring 0,30 m Ö om portalens innerkant.

Ristning i murbruket: en övre rad av raka staplar i följd, sannolikt icke runor. I varje fall kan ingen säker runa här konstateras. — Nedanför denna rad och något t. h.:

far - th

P. A. Säve (1864): »Runor, mest utplånade (i s^a smygen af vestra dörren): ... **fard-dh** ...; samt äfven i S^a Kyrkogårdsluckan.»

Enligt P. A. Säve (1864) skulle alltså en runristning finnas i södra kyrkogårdsluckan. Någon sådan ristning kunde icke upptäckas vid inventeringen år 1954. Även övriga stigluckor undersöktes utan resultat.

92. Bosarve, Närs sn. Nu i Gotlands Fornsal.

Pl. 34, 35.

Litteratur: O. Nordström, Rapport om fyndet till Riksantikvarien den 5/7 1904 (ATA); M. Klintberg, Anteckningar om Gotland (1909), s. 108; O. v. Friesen, Anteckningar 1922 (UUB); S. Lindqvist, Gotlands Bildsteine 1 (1941), s. 58, 137, 2 (1942), s. 102.

Äldre avbildningar: O. v. Friesen och J. W. Hamner foto 1922 (ATA); O. Sörling, teckning (i Lindqvist a. a. 2, fig. 463, 464); H. Faith-Ell foto (ATA; Lindqvist a. a. 1, fig. 174, 175).

Fragment av en bildsten med runor. Det blev funnet år 1903 i ett stenröse vid odling i den s. k. Prästhåigården, som genom skifte tillföll Bosarve. År 1912 överlämnades det av lektor M. Klintberg i Lau till Gotlands Fornsal (inv. C 1874). Det står utställt i Monumenthallen.